

НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА ЄС ЩОДО ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ

EU LEGISLATIVE NOVELTIES ON THE GREEN ECONOMY AND PROSPECTS FOR ITS IMPLEMENTATION

Лозо О.В., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри екологічного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Ялі А.І., студентка I курсу магістратури факультету приватного права та підприємництва

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена новим положенням законодавства Європейського Союзу, що поширюється на підприємства та стосується звітності зі сталого розвитку та належної обачності. Зосереджено увагу на екологічній складовій Директиви про корпоративну звітність зі сталого розвитку та Директиви про належну обачність щодо корпоративної сталості.

Зроблено узагальнений огляд екологічного законодавства ЄС, яке було передумовою розробки та прийняття директив, увага на яких зосереджена у статті. Проаналізовано головні положення директив, що розглядаються, сферу їх застосування, основні переваги та недоліки, а також надано оцінку щодо перспектив та можливих ризиків їх впровадження.

Розглянуто вимоги щодо інформації про основні екологічні показники, які мають бути висвітлені у звітності компаній зі сталого розвитку, користь та необхідність такого висвітлення. Зокрема, йдеться про інформацію про вуглецевий склад продукції, забруднення води в процесі виробництва, електронні відходи, пакування, інші види відходів, токсичні викиди, інформацію про ризики, пов'язані зі зміною клімату, енергетичну ефективність, інвестування у чисті технології, зелене будівництво, відновлювальну енергетику та захист біорізноманіття.

Підкреслюється важлива роль директив у створенні нових можливостей для перегляду звичних підприємницьких підходів, стимулюванні змін у бізнес-процесах, впровадженні сталих практик, залученні лідерів бізнес-сектору до охорони навколишнього середовища та досягненні цілей сталого розвитку.

У статті наголошується на тісному зв'язку двох директив, необхідності комплексного їх застосування для досягнення максимальної ефективності. Водночас акцентується увага на недопустимості їх розуміння як тотожних, адже ці акти є взаємодоповнюючими.

Зроблено висновок, що прийняття директив є значним кроком Європейського Союзу до досягнення цілей сталого розвитку. Незважаючи на можливе виникнення складнощів для компаній у перехідний період, пов'язаних зі зростанням витрат на забезпечення виконання нових вимог, директиви у довгостроковій перспективі матимуть позитивний вплив не тільки для довілля, але й для держави, суспільства й самих компаній.

Ключові слова: сталий розвиток, екологічне законодавство, корпоративна звітність зі сталого розвитку, належна обачність щодо корпоративної сталості, європейське екологічне право, законодавство ЄС, зелена економіка.

The article is devoted to the new provisions of the European Union legislation affecting businesses, specifically related to sustainability reporting and due diligence. The focus is on the environmental component of the Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) and the Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD).

The article provides a general overview of the EU environmental legislation, which served as a foundation for the development and adoption of the directives discussed. The main provisions of the examined directives, their scope of application, key advantages and disadvantages are analyzed, as well as an assessment of the prospects and the potential risks of their implementation is provided.

The article highlights the requirements for reporting on the main environmental factors that shall be disclosed in the companies' sustainability reports. The benefits and necessity of such disclosures are indicated. This includes information on the carbon footprint of products, production water pollution, electronic waste, packaging and other types of waste, toxic emissions, climate information, energy efficiency, investments in clean technologies and renewable energy, as well as investments in green construction and biodiversity protection.

The important role of the directives in creating new opportunities for revising traditional business practices, driving changes in business processes, implementing sustainable practices, engaging business leaders in environmental protection and achieving sustainable development goals is emphasized.

The article points out the close connection between the CSRD and CSDDD, stressing the need for their comprehensive application for achieving maximum efficiency. At the same time, the inadmissibility of equating them is underscored, as these acts are complementary to each other.

It was concluded that the adoption of the directives represents a significant step by the European Union towards achieving sustainable development goals. Despite the potential challenges for companies during the transition period, including increased costs to comply with new requirements, the directives are expected to have a positive long-term impact not only on the environment but also on the state, society and the companies themselves.

Key words: sustainable development, environmental legislation, corporate sustainability reporting, corporate sustainability due diligence, european environmental law, EU legislation, green economy.

Паризька кліматична угода та прийняття Цілей сталого розвитку (ЦСР) Організацією Об'єднаних Націй у 2015 році стали поворотним моментом в активізації дій суспільства щодо подолання проблеми зміни клімату та забезпечення сталого розвитку.

У березні 2018 року Європейська Комісія представила «План дій щодо фінансування сталого зростання». План дій складається з десяти ключових заходів, які можна поділити на три основні категорії: 1) переорієнтація капіталовкладень до більш сталої економіки; 2) інтеграція сталого розвитку в управління ризиками; 3) сприяння розкриттю

інформації про сталий розвиток та сталі механізми корпоративного управління [1].

У грудні 2019 року Європейська Комісія представила «Європейський зелений курс» (the European Green Deal) – комплекс політичних заходів, спрямованих на досягнення кліматичної нейтральності Європи до 2050 року. Відповідно до нього у 2021 році набув чинності Європейський кліматичний закон (European Climate Law), який зобов'язує держави-члени досягти нульових викидів парникових газів до 2050 року.

У відповідь на ці події також розвивається законодавство щодо розкриття інформації про сталий розвиток.

У 2014 році була прийнята Директива про нефінансову звітність (the Non-Financial Reporting Directive, NFRD), яка стала стартовою точкою для обов'язкового звітування в ЄС. NFRD зобов'язувала великі «суб'єкти суспільного інтересу» зі штатом понад 500 співробітників розкривати нефінансову інформацію [2]. Після NFRD були прийняті й інші акти, зокрема Регламент розкриття інформації про стале фінансування (Sustainable Finance Disclosure Regulation, SFDR), який вимагає від компаній-виробників фінансових продуктів та фінансових консультантів розкривати конкретну інформацію щодо ризиків сталого розвитку [3]. Невдовзі були прийняті Регламент про таксономію 2020 року, який ввів систему класифікації екологічних сталих економічних діяльностей [4] та Регламент щодо капітальних вимог 2019 року (CRR II), який включав стандарти розкриття інформації про кліматичні ризики для великих кредитних установ [5].

У листопаді 2022 року ЄС прийняв Директиву про корпоративну звітність зі сталого розвитку (the Corporate Sustainability Reporting Directive, CSRD), яка замінить NFRD. Аналізу саме цієї директиви та Директиви про належну обачність щодо корпоративної сталості (the Corporate Sustainability Due Diligence Directive, CSDDD), яка була прийнята згодом, їх основних положень, сфери та перспектив впровадження присвячена ця стаття.

CSRD значно розширює коло компаній, які підпадають під мандат звітування про сталий розвиток, та вводить більш детальні вимоги до звітності, включаючи обов'язок звітувати відповідно до Європейських стандартів звітності про сталий розвиток (ESRS), інтеграцію інформації про сталий розвиток в управлінські звіти, вимогу зовнішнього аудиту та цифрового маркування наданої інформації [6]. Перший набір ESRS був прийнятий Європейською комісією у вигляді делегованих актів у липні 2023 року [7]. Стандарти ESRS охоплюють цілу низку напрямків, пов'язаних з довкіллям, соціальною сферою та корпоративним управлінням (ESG), включно з кліматичними змінами, біорізноманіттям, правами людини тощо. Основним призначенням стандартів ESRS є надання простої та логічно зрозумілої інформації про сталий розвиток.

Застосування CSRD з фінансового року 2024 стане обов'язковим для всіх великих європейських компаній з чисельністю понад 500 працівників, а також для середніх і малих компаній, за винятком мікропідприємств, цінні папери яких котируються на регульованому ринку Європейського Союзу. Директива також поширюється на неєвропейські торгові компанії, які генерують понад 150 мільйонів євро чистого доходу на рік в ЄС і мають хоча б одну дочірню компанію або філію, що перевищує цей поріг доходу. Це розширення кола зобов'язаних компаній призведе до значного збільшення кількості компаній, які будуть зобов'язані публікувати звіти про сталий розвиток – з приблизно 11 700 до приблизно 49 000 у всьому Союзі [8, с. 600].

Директива адаптує терміни, сфери та стандарти застосування нових правил звітування про сталий розвиток до можливостей та ресурсів окремих категорій компаній. Бізнеси, що підпадають під дію директиви, повинні подавати публічно доступні та детальні нефінансові звіти з низки аспектів сталого розвитку своєї діяльності, а також про вплив зовнішніх факторів сталого розвитку на поточну діяльність, ринкову позицію та розвиток компаній.

Директива є посиленням наявних європейських правил створення та публікації звітів про сталий розвиток, запроваджених NFRD 2014 року, які більше не відповідають вимогам до досягнення цілей Європейського зеленого курсу та успішного переходу ЄС до сталого економічного та соціального розвитку.

Періодичні звіти компаній про сталий розвиток дозволять всім більш реалістично оцінювати досягнуті результати у вирішенні проблем сталого розвитку в економіці,

а також прогрес у досягненні цілей, визначених у Паризькій угоді, Агентством ООН з питань сталого розвитку, Європейським зеленим курсом, Планом дій з фінансування сталого зростання та іншими делегованими актами, що регулюють перехід до сталої економіки та суспільства.

Прийнявши NFRD, ЄС зробив значний крок для стимулювання бізнес-сектору до зміцнення сталого розвитку. Проте, незважаючи на певний прогрес у прозорості звітування, експертні аналізи та консультації в органах ЄС визначили її недостатність для реалізації поставлених цілей. Було виявлено прогалини у всіх основних питаннях, пов'язаних зі сталим розвитком, включаючи інформацію про викиди парникових газів і негативні впливи на біорізноманіття. Чимало компаній взагалі не публікували звіти про сталий розвиток, а опублікована інформація була обмежена за критеріями релевантності, надійності та порівнянності [8, с. 604].

Хоча у 2017 році Комісія опублікувала необов'язкові рекомендації для звітування нефінансової інформації [9], а в 2019 році додаткові рекомендації для покращеного звітування щодо інформації про кліматичні ризики [10], якість інформації про стійкість у звітах компаній, що входять до відповідних категорій, не покращилася [11].

Залежно від специфіки економічного сектору, звітність про сталий розвиток повинна містити стандартизовану інформацію щодо основних екологічних показників, зокрема про вплив компаній на навколишнє середовище, їх залежність від повітря, води, землі та біорізноманіття. Інформація про вуглецевий склад продукції, забруднення води в процесі виробництва, електронні відходи, пакування, інші види відходів, токсичні викиди тощо, уможливить глибоке розуміння впливу компаній на проблеми сталого розвитку та основних ризиків, що з цього випливають.

Інформація щодо клімату має стосуватись ризиків, пов'язаних зі зміною клімату, а також здатності суспільства вистояти в різних кліматичних сценаріях та планів адаптації до змін клімату. Корисною буде й інформація про рівень викиду вуглецю та інших парникових газів, обсяги та механізми їх нейтралізації. Належним чином має бути представлена інформація про енергетичну ефективність, особливо щодо зниження енергоспоживання, підвищення енергозбереження та використання відновлювальних джерел енергії. Питання інвестування у чисті технології, зелене будівництво, відновлювальну енергетику та захист біорізноманіття також має бути висвітлена у звітності [8, с. 602].

Комплексні зміни, які запроваджуються CSRD, мають забезпечити, щоб інформація про сталий розвиток у звітності компаній була на значно вищому рівні релевантності, надійності, можливості перевірки та порівняння, ніж за попереднім регулюванням.

Проте запровадження нового регулювання може мати і певний негативний вплив на бізнес. Хоча компанії, які раніше публікували звіти про сталий розвиток, вже мали пов'язані з цим витрати, але нові стандарти звітування, ймовірно, створять додаткові адміністративні, кадрові та інші витрати для них. Це може призвести до зростання виробничих витрат і цін на продукцію, та, як наслідок, до зниження конкурентоспроможності в глобальному контексті. Тому видається, що не зайвою буде технічна підтримка державних установ та фінансова участь у витратах на підготовку звітів, принаймні в перші роки застосування Директиви.

Важливо, аби представники бізнесу не розглядали CSRD лише як необхідність виконання низки формальних вимог. Директива відкриватиме нові можливості для перегляду звичних підприємницьких підходів, стимулюватиме трансформацію бізнесу та бізнес-процесів, впровадження сталих практик, підвищення прозорості та надійності нефінансової звітності.

Більше того, компанії зможуть отримати й певні переваги, адже публікація екологічної інформації сприятиме залученню зацікавлених інвесторів, збільшенню прихильності громадськості, небайдужої до охорони навколишнього середовища, та, звісно, співпраці з партнерами, які високо цінують свою репутацію.

Роль компаній у вирішенні екологічних, соціальних та економічних проблем все більше привертає увагу законодавця. Інший важливий документ, який здійснює регулювання підприємницької діяльності та залучає бізнес до реалізації цілей сталого розвитку – Директива про належну обачність щодо корпоративної сталості (the Corporate Sustainability Due Diligence Directive, CSDDD), яка набрала чинності 25 липня 2024 року. Вона має на меті «сприяти зеленому переходу й захисту прав людини в Європі та за її межами» [12].

Директива торкнеться компаній, що займаються виробництвом товарів або наданням послуг, дистрибуцією, транспортуванням або зберіганням продукції та налічують щонайменше 1000 співробітників і мають оборот мінімум 450 мільйонів євро. За приблизними оцінками, під дію CSDDD підпадає 6 000 компаній у ЄС та близько 900 компаній за його межами [13, с. 6].

Ця директива вимагає від компаній, які підпадають під її дію, впровадження процесу належної обачності щодо прав людини та навколишнього середовища. Такі компанії повинні не лише здійснювати моніторинг власної діяльності, діяльності своїх дочірніх компаній та бізнес-партнерів у ланцюгу постачання через процедури, політики та кодекси поведінки, спрямовані на виявлення негативного впливу на навколишнє середовище (наприклад, забруднення), та права людини (наприклад, використання дитячої праці). Компанії повинні також запобігати або принаймні належним чином пом'якшувати потенційно негативні наслідки та припиняти або принаймні зменшувати ступінь фактичних негативних наслідків. Якщо компанія не дотримується цих вимог, вона може бути відповідальною за збитки, що виникли внаслідок цих негативних наслідків, навіть якщо ці наслідки є віддаленими, наприклад, якщо бізнес-партнери компанії в Азії чи Африці забруднюють навколишнє середовище або використовують дитячу працю всупереч відповідним міжнародним конвенціям [14, с. 4].

Крім того, CSDDD передбачає обов'язок для великих компаній розробити та впровадити план переходу для пом'якшення зміни клімату, який має на меті забезпечити сумісність бізнес-моделі та стратегії компанії з переходом до стійкої економіки та обмеженням глобального потепління до 1,5° C відповідно до Паризької угоди та мети досягнення кліматичної нейтральності, визначеної у Регламенті ЄС 2021/1119.

Перевірки в межах CSDDD підлягає низка аспектів, що стосуються навколишнього середовища: 1) негативний вплив на природні ресурси (біологічне різноманіття, види під загрозою вимирання, об'єкти природної спадщини,

водно-болотні угіддя, моря та океани); 2) управління шкідливими для навколишнього середовища речовинами (ртуть, заборонені хімічні речовини, відходи, контрольовані речовини); 3) екологічна деградація, що впливає на безпеку, здоров'я, добробут людей та доступ до ресурсів (шкідливі зміни ґрунтів, забруднення води або повітря, викиди, надмірне використання води, деградація земель або інших природних ресурсів, виселення або експропріація земель, лісів та вод через придбання, розробку та використання, включаючи вирубку лісів).

Незважаючи на деякі критичні зауваження, нововведення у сфері належної перевірки забезпечення сталого розвитку корпоративним сектором дають підстави для оптимізму. Роль і мета бізнесу повільно, але незаперечно змінюються. Хоча порушення прав людини та екологічна шкода, які стали причиною таких нововведень, викликають сумніви щодо готовності та здатності компаній враховувати суспільні інтереси, сучасне законодавство ЄС включає бізнес у діалог про те, як запобігти такій шкоді у майбутньому. Це сприяє переосмисленню соціальних уявлень, які «представляють спільну основу для осмислення нашого соціального існування» [15, с. 4].

CSDDD, можливо, не містить усіх відповідей, але вона може надихнути на нове розуміння ролі права у розвитку сталих, дружніх до навколишнього середовища, бізнес-практик [16, с. 303].

Директива про належну обачність щодо корпоративної сталості (CSDDD) тісно пов'язана з Директивою про корпоративну звітність зі сталого розвитку (CSRD). Вони доповнюють одна одну в зусиллях з покращення стійкості та прозорості ланцюгів постачання в межах Європейського Союзу. Обидва документи узгоджуються з Рекомендаціями ОЕСР для багатонаціональних підприємств щодо відповідального ведення бізнесу і базуються на Рекомендаціях ООН щодо захисту прав людини, при цьому CSRD зосереджена на звітності та розкритті соціальних і екологічних впливів, ризиків і можливостей, тоді як CSDDD накладає зобов'язання, спрямовані на дії, вимагаючи від компаній активно досліджувати та усувати екологічні та соціальні наслідки їхньої діяльності та діяльності ланцюга постачання.

Таким чином, прийняття Директиви про корпоративну звітність зі сталого розвитку (CSRD) та Директиви про належну обачність щодо корпоративної сталості (CSDDD) є значним кроком Європейського Союзу до досягнення цілей сталого розвитку. Створення цих актів свідчить, в тому числі, і про здатність європейського законодавця оперативного реагувати на виклики, критично оцінювати актуальність існуючих актів та, за потреби, ухвалювати нові. Незважаючи на можливе виникнення складнощів для компаній у перехідний період, пов'язаних зі зростанням витрат на забезпечення виконання нових вимог, директиви у довгостроковій перспективі матимуть позитивний вплив не тільки для довілля, але й для держави, суспільства й самих компаній.

ЛІТЕРАТУРА

1. European Commission. Action plan: Financing sustainable growth. COM(2018) 97 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52018DC0097>.
2. European Parliament, & Council of the EU. Directive 2014/95/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014 amending directive 2013/34/EU as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014L0095>.
3. European Parliament, & Council of the EU. Regulation (EU) 2019/2088 of the European Parliament and of the Council of 27 November 2019 on sustainability-related disclosures in the financial services sector. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2019/2088/oj>.
4. European Parliament, & Council of the EU. Regulation (EU) 2020/852 of the European Parliament and of the Council of 18 June 2020 on the establishment of a framework to facilitate sustainable investment, and amending Regulation (EU) 2019/2088. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32020R0852>.
5. European Parliament, & Council of the EU. Regulation (EU) 2019/876 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 amending Regulation 575/2013 as regards the leverage ratio, the net stable funding ratio, requirements for own funds and eligible liabilities, counterparty credit risk, market risk, exposures to central counterparties, exposures to collective investment undertakings, large exposures, reporting and disclosure requirements, and Regulation 648/2012. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019R0876>.

6. European Parliament, & Council of the EU. Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/ 43/EC and Directive 2013/34/EU, as Regards Corporate Sustainability Reporting. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:32022L2>.
7. European Commission. Commission delegated regulation (EU) supplementing directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council as regards sustainability reporting standards. Delegated regulation (EU) C(2023) 5303 final. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=PI_COM:C\(2023\)5303](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=PI_COM:C(2023)5303).
8. Odošbaša, R., & Marošević, K. Expected Contributions of the European Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) to the Sustainable Development of the European Union. *EU and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC)*. 2023. 7. P. 593–612. URL: <https://doi.org/10.25234/eclc/27463>.
9. Communication from the Commission – Guidelines on non-financial reporting (methodology for reporting non-financial information) (OJ C. 215, 5.7.2017, p. 1–20). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52017XC0705%2801%29>.
10. Communication from the Commission – Guidelines on non-financial reporting: Supplement on reporting climate-related information (OJ C. 209, 20.6.2019, p. 1–30). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52019XC0620%2801%29>.
11. Hummel, K., Jobst, D. An Overview of Corporate Sustainability Reporting Legislation in the European Union. *Accounting in Europe*. 2024. 21(3). P. 320–355. URL: <https://doi.org/10.1080/17449480.2024.2312145>.
12. Press release 'Just and sustainable economy: Commission lays down rules for companies to respect human rights and environment in global value chains'. 23 February 2022. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_1145.
13. European Commission. Directive on Corporate Sustainability Due Diligence: Frequently asked questions. URL: https://commission.europa.eu/document/download/7a3e9980-5fda-4760-8f25-bc5571806033_en?filename=240719_CSDD_FAQ_final.pdf.
14. Paccès, Alessio Maria. Civil Liability in the EU Corporate Sustainability Due Diligence Directive Proposal: A Law & Economics Analysis. 2023. URL: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4391121>.
15. Bartl Marija. Socio-Economic Imaginaries and European Private Law. *The Law of Political Economy (Cambridge University Press)*. 2020. URL: <https://ssrn.com/abstract=3317374>.
16. Mak, C. Corporate sustainability due diligence: More than ticking the boxes? *Maastricht Journal of European and Comparative Law*. 2022. 29(3). P. 301–303. URL: <https://doi.org/10.1177/1023263X221105714>.